

Сливка І.Ю.

*завідувач сектору трасологічних досліджень,
Закарпатський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС*

ПОНЯТТЯ СПІВУЧАСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Дослідження кримінально-правового регулювання співучасті у злочині не є новими. Вивченню даного питання присвятили свої праці низка українських вчених Д.П. Альошин, А.А. Вознюк, О.В. Головкін, Ю.В. Гродецький, О.О. Кваша, М.І. Ковальов та багато інших. Проте більшість наявних робіт зосереджуються на дослідженні окремих конкретних питань співучасті у злочині.

Норми чинного законодавства (Кримінальний кодекс України), що регулюють поняття співучасті, форми співучасті, відповідальність співучасників, утворюють самостійний інститут кримінального права.

Відповідно до ст. 26 Кримінального кодексу України (далі – КК України), співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину [1].

Співучасть у вчиненні злочину – це форма спільної злочинної діяльності, яка здебільшого має вищий ступінь суспільної небезпеки порівняно з учиненням аналогічного злочину одноособово [2].

Суспільна небезпека умисних спільних дій кількох суб'єктів злочину зумовлена такими чинниками: об'єднанням індивідуальних знань, умінь, навичок співучасників; полегшенням готування до злочину, безпосереднього його вчинення та приховування; здатністю реалізувати мету, яку неспроможна досягти одна особа; ускладненням виявлення, запобігання, розкриття та розслідування злочинів, учинених у співучасті та ін. [3].

Інститут співучасті виник задля обґрунтування, визначення меж і особливостей кримінальної відповідальності суб'єктів, які умисно та узгоджено вчиняють певні діяння, що ставлять об'єкт кримінально-правової охорони у небезпеку заподіяння шкоди, але самостійно спричинити таку шкоду не здатні (оскільки не виконують об'єктивну сторону складу злочину), та для вираження об'єктивно вищого рівня суспільної небезпечності злочину, у вчиненні якого беруть участь декілька суб'єктів [4, с. 256; 5, с. 152].

Для співучасті характерними є єдність форми та змісту як дві її сторони, завдяки такій єдності співучасть у будь-якій формі набуває якісної визначеності. До того ж основною формою співучасті є зовнішня або внутрішня визначеність її змісту [6, с. 84].

При розкритті змісту співучасті слід встановлювати його об'єктивну і суб'єктивну сторони, інакше кажучи, об'єктивні і суб'єктивні ознаки цієї форми злочину.

Об'єктивні ознаки співучасті виражені в законі словами – злочин, вчинений декількома (двома або більше) суб'єктами злочину спільно.

Суб'єктивні ознаки – вказівкою, що співучасть – це умисна спільна участь у вчиненні умисного злочину.

Таким чином, при окресленні об'єктивних і суб'єктивних ознак співучасті має місце вказівка на спільність. І дійсно, спільність характеризує й об'єктивну, і суб'єктивну сторону співучасті. Якщо об'єктивні ознаки співучасті – це спільність дій учасників, то суб'єктивні ознаки – це спільність їх умислу.

Об'єктивні ознаки співучасті виявляються в тому, що:

1) співучасть є тільки там, де в злочині беруть участь кілька осіб (хоча б дві особи), законодавець називає мінімальну кількість учасників злочину, хоча їх може бути і більше;

2) співучасть – це діяльність спільна. Спільність як об'єктивна ознака співучасті містить такі три моменти:

а) злочин вчиняється загальним зусиллями всіх співучасників.

б) спільність також означає, що наслідок, який досягається в результаті вчинення злочину, є єдиним, неподільним, загальним для всіх співучасників.

в) спільність при співучасті означає, що між діями співучасників і тим злочинном, що вчинив виконавець, має місце причинний зв'язок [7].

Суб'єктивні ознаки співучасті – умисна спільна участь у вчиненні умисного злочину. У законі суб'єктивна сторона співучасті у злочині (суб'єктивні ознаки співучасті) виражена словами – злочин вчиняється умисно і спільно. З цього формулювання закону випливає, що:

1) співучасть можлива лише в умисних злочинах;

2) всі особи, що беруть участь у злочині (всі співучасники), діють умисно [8].

Отже, у системі норм законодавства України про кримінальну відповідальність інститут співучасті посідає важливе місце. Поняття співучасті у злочині є системоутворюючим центром однойменного

інституту, навколо якого об'єднані кримінально-правові норми, і саме ним визначені його рамки. Закріплене у ст. 26 КК поняття співучасті як умисної та спільної участі декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину є вдалим та таким, що не викликає заперечень з приводу його змісту. Правильне розуміння об'єктивних та суб'єктивних ознак співучасті у злочині є необхідним для встановлення меж правового регулювання інституту співучасті.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131. (Редакція від 28.04.2020 р.);
2. Гродецькій Ю. В. Вчинення злочинна група осіб без попередньої змов [Електронний ресурс] / Ю. В. Гродецькій, П. С. Мохончук // Вісник Асоціації кримінального права України: електрон. наук. вид. – 2018. – Вип. 2. – С. 49-61. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/03_Mohonchuk.pdf
3. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: поняття, зміст і наукова класифікація. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2013. № 1(52). С. 114–118.
4. Орловський Р. С. Теоретичні та методологічні проблеми інституту співучасті у кримінальному праві України. Харків : Право, 2019. 624 с.
5. Кваша О. О. Співучасть у злочині: сутність, структура та обов'язки-здатність: дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2013. 467 с.
6. Крот М. А., Шульженко О. В. Злочинна організація та її ознака збірник наукових праць / [за ред. О. В. Покатаєвої]. У 2-х томах. – Запоріжжя : КПУ, 2019. – № 1(34). – Т. 1. – С. 84-88.
7. Резнік Ю. С. Щодо визначення Поняття змов в кримінальному праві / Ю. С. Резнік // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. – 2019. – Вип. 8. – С. 125-132. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nv1kau_2019_8_16
8. Семко М. О. Проблематика визначення співучасті у злочині / М. О. Семко, І. Ю. Шаблевська // Вісник національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського Суспільства. – 2018. – № 4. – С. 22-27. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpiakc>